

Kırım Savaşı'nda Osmanlı Stratejisi: Rus Ordusuna Karşı Tuna'yı Savunmak*

İbrahim Köremezli*

(ORCID: 0000-0003-4130-8186)

Makale Gönderim Tarihi

26.04.2021

Makale Kabul Tarihi

27.09.2021

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Köremezli, İ., "Kırım Savaşı'nda Osmanlı Stratejisi: Rus Ordusuna Karşı Tuna'yı Savunmak", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2021): 758-785.

APA: Köremezli, İ. (2021). Kırım Savaşı'nda Osmanlı Stratejisi: Rus Ordusuna Karşı Tuna'yı Savunmak. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6 (2) , 758- 785.

Öz

Kırım Savaşı klasik bir Osmanlı-Rus savaşı olarak başlamış ve zaman içinde Avrupa'nın büyük güçleri arasındaki bir mücadeleye dönüşmüştür. Savaşın ilk yılı 19. yüzyıldaki diğer Osmanlı-Rus savaşları gibi Tuna ve Kafkasya cephelerinde cereyan etmiştir. 1853-54 Tuna Seferi'ndeki askeri faaliyetler genel olarak Osmanlı harp stratejisi ile uyumludur. Bununla birlikte birtakım farklılıklar da mevcuttur. Bu cephede Osmanlı savunması bölgenin topoğrafyasına uygun olarak şekillenmiş ve Tuna Nehri ile Balkan Dağları gibi tabii engellerden istifade etmek hedeflenmiştir. Osmanlı birliklerinin temel amacı müdafaa olmakla birlikte uluslararası konjonktürün Osmanlı Devleti

* Bu makalenin yazımında 2013 yılında Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan "Ottoman War on the Danube: State, Subject, and Soldier (1853-1856)" başlıklı doktora tezinin "At the Front: War on the Danube" bölümünden istifade edilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Türkiye, ikoremezli@ogu.edu.tr.

Assist. Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Turkey.

lehine olması sınırlı bir hücum performansını mümkün kılmıştır. Osmanlı ordusu bir dereceye kadar Rusların kararsız ve yavaş hareketini kendi lehine kullanmayı becermiş ve Ruslara karşı hemen her mücadelede daha üstün gözükmiştir. Uluslararası konjonktürün avantajıyla önceki savaflara nispetle daha fazla inisiyatif alan Osmanlı ordusu yine de kararlı bir muharebeden ve risk almaktan kaçınmış ve stratejisini savunma üzerine bina etmekten vazgeçmemiştir.

Bu çalışma, 1854 yılındaki Tuna Cephesi'nde Osmanlı-Rus mücadelesini ele alacak; Olteniçe, Çatana ve Yergöğü muharebeleri ile Silistre Kuşatmasını değerlendirecek ve genel olarak Osmanlı askeri stratejisini ve performansını tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tuna Cephesi, Osmanlı ordusu, Rusya ordusu, Silistre Kuşatması, Kırım Savaşı

Ottoman Strategy of War during the Crimean War: Defending the Danube against the Russian Army

Abstract

The Crimean War was initiated as a classical Ottoman-Russian encounter and gradually turned into a struggle between great powers. The first year of the war took place on two fronts as other Ottoman-Russian wars of the 19th century until it turned into a European war. Military activities on the Danubian Front in 1853-54 were mostly in line with the Ottoman war strategy, albeit some differences. The defense of the Ottoman army was shaped by the topography of the region. The Ottomans aimed to take the advantage of natural obstacles to the invading army, such as the Danube River and the Balkan Mountains. Although the main objective of the Ottoman troops was to defend their positions, they still showed some limited offensive performance. The Ottoman army, to some extent, managed to use the indecisiveness and slowness of the Russian troops to their advantage, and seemed superior in almost every fight against the Russians. It can be argued that the Ottoman army took more initiative than previous encounters with the advantage of the international conjuncture. Nevertheless, the Ottoman Empire did not give up a defensive strategy while avoiding a decisive battle and taking risks.

This study discusses the Ottoman-Russian encounter on the Danubian front in 1854, evaluates the siege of Silistre together with the battles of Olteniçe, Çatana, and Yergöğü, and analyzes the Ottoman military strategy and performance.

Keywords: Danubian Front, Ottoman army, Russian army, Siege of Silistre, Crimean War

Giriş

On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı Devleti Rusya'ya karşı bir beka mücadelesi vermekteydi. Osmanlı Devleti'nin savaş stratejisi, Balkan yarımadasındaki tabii engelleri tamamladığını düşündüğü güçlü kalelere dayanıyordu. Bununla birlikte Osmanlı birliklerinin inisiyatif almaktan kaçınan ve pasif bir şekilde düşmanı bekleyen müdafaa hatları er ya da geç direncini kaybediyordu. Düşmanın hata ve eksiklerini avantaja çeviren ve gerektiğinde hücumu da içeren bir askeri planlamaya sahip olmaması Osmanlı Devleti'nin bu yüzyılda Ruslara karşı savaşları kaybetmesinin başlıca sebeplerinden biriydi.

Kırım Savaşı klasik bir Osmanlı-Rus Harbi olarak başlamasına karşın zaman içinde büyük güçler arası bir mücadeleye dönüştü. Osmanlı hükümeti kendisi için olumlu uluslararası atmosferden istifade ederken, siyasi atmosferin gittikçe aleyhine döndüğünü gören Rusya ise savaş boyunca ihtiyat ve tereddüt ile hareket etti. Savaşın başında Rumeli Ordusu Müşiri iken başarılarından dolayı Serdar-ı Ekremliğe terfi eden Ömer Lütfi Paşa, sınırlı hedefi olan muharebelerle Rusların moral ve motivasyonunu bozmak istemişti. Tuna'daki Osmanlı ordusu, başkentin güvenliğini ve devletin bekasını tehdit edecek bir risk almak istemediğinden, amaç hâlâ bir savunma savaşı yapmak ve sadece Rusları durdurmaktan ibaretti. Dolayısıyla, Osmanlılar Rusları Memleketeyn'den atmak gibi iddialı hedeflerden uzaktı. Güçlü mevziler arkasında savaşıma devam eden Osmanlı birlikleri geri çekilen düşmanı takip de etmedi. Bununla birlikte, Tuna Cephesi'ndeki Osmanlı ordusu sadece kalelere güvenerek pasif bir savunma yapmadı. Tuna Nehri üzerinde Olteniçe, Çatana ve Yergöğü'nde, Kırım Yarımadası'nda Gözleve'de yapılan muharebelerde, Osmanlı güçleri Ruslara üstünlük sağladı. Fakat hem Silistre hem de Kars kalelerine gereken düzeyde yardım edilememesi stratejide önemli bir zafiyeti göstermekteydi. Ruslar kale düşmeden Silistre'den çekilmişti; fakat Kars önündeki ısrarlı bekleyişleri bu kalenin bir kez daha Rusların eline geçmesiyle sonuçlandı. Kısacası Osmanlı savaş stratejisi kuşatılmış kale ve istihkamları kendi kaderlerine terk etmeye devam etti.

Osmanlı Savaş Stratejisi

İngiliz bir yazar, dönemin coşkusuna uygun bir şekilde, Tuna Cephesi'ndeki muharebeleri şu şekilde tasvir etmiştir: "1853-4 Tuna

Nehri Seferi, Türkler için her daim onurlu bir hatıra olarak kalacaktır. Çaba da, strateji de, tehlike de, başarı da onlarındır; övgü de onların olmalıdır.”¹ Bu ifade abartılı olmakla birlikte, Osmanlı Devleti'nin güçlü komşusuna karşı uzun süredir ilk kez bu kadar başarılı olduğu da açıktır. Osmanlı ordusunun iyi kötü bir planı varken, Rus ordusu neyi hedeflediğini bilmiyordu. Uluslararası ortam Osmanlı ordusuna güven aşılarken, Rusları korku ve endişe içinde bırakmıştı. Osmanlı ordusu, güçlü bir savunma hattı kurarak ve Rus kuvvetlerinin moralini bozacak sınırlı saldırılar gerçekleştirerek büyük oranda hedefine ulaştı. Diğer taraftan, Rus ordusu ileri hareketinde çok geç kaldı. Saldırgan ve yayılmacı ülke imajı Avrupalı devletleri, hatta en yakın dostu Avusturya'yı bile, karşısına almasına sebep oldu.

Osmanlılar açık alanda muharebe yapmak gibi bir plana sahip olmadığı için ordusunu belli bölgelerde yoğunlaştırmak istemedi. Savunma, önceki savaşlarda olduğu gibi Şumnu, Varna, Rusçuk ve Silistre'den oluşan Kıla-i Erbaa'ya dayanıyordu. Temmuz 1853'te Ömer Lütfi Paşa, Osmanlı kuvvetlerinin yarısını Tuna Nehri kıyısındaki ve gerisindeki tahkimat ve kalelere tahsis edeceğini, diğer yarısını ise Şumnu'da konuşlanmış hareketli bir ordu halinde kullanacağını ifade etmişti.² Bu stratejiye göre, Rusya Vidin'e ya da başka bir Osmanlı kalesine saldırırsa, Şumnu'daki kuvvetler yardıma yetişecekti. Bu plana uygun olarak, savaşın başlangıcında Şumnu karargahında 40.000-45.000 kişilik bir ordu varken, kuvvetlerin geri kalanı Balkan geçitlerine ve Tuna üzerindeki muhtelif kalelere dağıtılmıştı. Bazı birlikler de yedek kuvvet olarak Edirne ve Sofya'da bırakılmıştı. Böylelikle Osmanlı ordusu önceki savaşlardaki gibi dağınık bir şekilde konuşlanmıştı. Başkomutan, gerektiğinde bu dağınık birlikleri bir araya getirilebileceğini iddia etmekteydi. Fakat birbirinden uzak bu birliklerin ihtiyaç halinde nasıl birleştirileceği belli değildi.

Aslına bakılırsa, orduyu küçük birlikler halinde geniş bir alana dağıtmak, Osmanlı savaş stratejisinin pek de hayra alamet olmayan bir

¹ George Dodd, *Pictorial History of the Russian War 1854-5-6*, Edinburgh ve Londra, 1856, s. 30.

² Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Ankara, Kırım Savaşı Koleksiyonu (Bundan sonra ATASE), k. 8, d. 3, f. 3/1, 27 Ramazan 1269 [4 Temmuz 1853].

özelliğiydi.³ Büyük ihtimalle Osmanlı Devleti birlikleri dağıtarak riski de azalttığını düşünüyordu. Bu şekilde bir kalenin düşmesi ya da birliğin yenilmesi savaşın gidişatı üzerinde daha az etkiye sahip olacaktı. Devletin en büyük korkusu yaşanılacak bir bozgun sonrası ordunun dağılmasıydı. Bu yüzden Osmanlı stratejisi yenmek değil yenilmemek üzerine kurgulanmıştı. Daha önceki savaş tecrübesi Osmanlı ordusunun müstahkem mevkiilerde güçlü olmakla birlikte taarruz kabiliyetinden yoksun olduğu düşüncesini hakim kılıyordu. Belki de tarihi hafıza Osmanlı kumandanlarının savaşın gidişatına daha uygun olabilecek tercihler yapmasına mani oluyordu. Küçük birlikleri kontrol etmenin kolaylığı ve yerel isyanlara karşı küçük birlikler halinde hareket eden Osmanlı ordusunun bu düzene alışık olması birliklerin dağılık konuşlanmasının diğer sebepleri meyanındadır.⁴ Kırım Savaşı'nın Rus gözlemcileri, Osmanlıların dağılık birliklerle kararlı bir Rus saldırısına karşı durmasının mümkün olmadığını ifade ediyordu.⁵ Ancak Osmanlı Devleti pek çok dezavantajına rağmen daha ihtiyatlı bulunduğu bu stratejiden hiç vazgeçmedi.

Ömer Lütfi Paşa, Kıla-i Erbaa ile birlikte en sol kanattaki Vidin Kalesi'nin savunmasına ihtimam göstermekteydi. Vidin, nehrin sol yakasındaki Kalafat tahkimatı ile birlikte Balkanlardaki Osmanlı savunmasının en önemli ayaklarından birini oluşturmaktaydı. Rusların bu bölge üzerinden Sırplar ile irtibat kurması Balkanların güvenliği açısından tehlikeli görülüyordu. Açıkçası Osmanlı Devleti sadece Rus ordusunun harp kapasitesinden değil, bölgede isyan çıkarma kabiliyetinden de çekiniyordu.

1853 yazında, Silistre sadece 6.000 kişilik mütevazı bir birliğe ev sahipliği yaparken, ertesi yıl bir Rus kuşatması ufukta görününce, kale garnizonu 18.000 kişiye çıkarılacaktı. Sefer süresince Varna'ya yaklaşık 10.000-15.000 civarında asker tahsis edildi. Rusçuk ise yaklaşık 20.000 kişilik bir birliği ve Tuna filosunu ağırladı. Dobruca'daki küçük kaleler

³ James J. Reid, *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse 1839-1878*, Stuttgart, 2000, s. 257.

⁴ Gültekin Yıldız, "Kara Kuvvetleri", *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918* içinde, Gültekin Yıldız (haz.), İstanbul, 2013, s. 41.

⁵ *Sobraniye soçinenii Egora Petroviça Kovalevskogo. Voyna s Turtsiyey i razriv c zapadnimi derjavami v 1853 i 1854 godah*, cilt II, St. Petersburg, 1871, s. 73.

(Tulça, Maçın, Babadağ, Hırsova) ikincil önemdeydi. Osmanlılar Rus ordularının buradan ilerlemesine mani olma konusunda daha isteksizdi. Aslına bakılırsa, bölgenin çoraklığı ve sağlıksız iklimi tabii bir savunma gibiydi. Bu bölgede yine de Rusların ilerlemesini yavaşlatmak amacıyla yaklaşık 20.000 kişilik bir kuvvet bulunmaktaydı.

Tuna kalelerindeki komuta kademesi ve birlik mevcutları tehdidin boyut ve hedefine göre değişiyordu. Seferin başlangıcında Ferik Alyanak Mustafa Tefvik Paşa Tutrakan'da görevlendirilmişti.⁶ 1854 yılında ise savunmanın sağına atanarak Kel Hasan Hakkı Paşa'nın yerine Dobruca'da görev yapmıştı.⁷ Savaşın ilk aylarında Dobruca, Ferik Abdulhalim Paşa'nın komutası altındaydı. Tuna Nehri üzerindeki güçlü bir kale olan Rusçuk, Ferik Halid Paşa'ya emanet edilmişti.⁸ Vidin Kalesi'ndeki savaş hazırlıkları Ferik Çerkes İsmail Paşa gözetiminde yapılmıştı. Çatışmalar başlamadan önce Ferik Nazır Ahmed Paşa ve Ferik Mustafa Tefvik Paşa da bu bölgeye gönderilmişti. Vidin ve civarında yüksek rütbeli üç subayın bulunması, Ömer Lütfi Paşa'nın bu kanada verdiği önemin izhariydi. Savaşın Silistre etrafında şekillendiği 1854 baharında, Kalafat'taki kuvvetlerin komutası Abdülhalim Paşa'ya tevdi edildi. Üst komuta kademesinin bu denli sık yer değiştirmesinin ne ölçüde harp planlaması ve ne ölçüde şahsi ilişkiler ile ilgisinin olduğu açık değildir.

Ömer Lütfi Paşa, Osmanlı ordusunu riske atmadan birliklerinin moralini yüksek tutmayı amaçladığı sınırlı bir taarruz stratejisi uyguladı. Bundan dolayı, önceki Osmanlı-Rus muharebelerinin aksine, Ruslardan ziyade Osmanlı birlikleri hareketliydi. Dolayısıyla, 1853 sonbaharında, Osmanlılar sadece bazı Tuna adalarını güçlendirmekle kalmadı, aynı zamanda dubalardan köprüler inşa etmeye yönelik hazırlıklarını da tamamladı.⁹ Yine de, bu cephedeki muharebeler, Osmanlı saldırılarının büyük bir askeri stratejinin parçası olmadığını gösterecekti.

⁶ İsmet Sarıbal, "Menemenli Tefvik Mustafa Paşa'nın Kırım Harbi Tuna Cephesi Harp Hatıraları", *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4/2 (2019), s. 682; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul (Bundan sonra BOA), A. VKN. 1/19.

⁷ ATASE, k. 5, d. 15, f. 9, 18 Rebiülahir 1270 [18 Ocak 1854]; Sarıbal, a.g.m., s. 686.

⁸ Archibald A. Paton, *The Bulgarian, the Turk and the German*, Londra, 1855, s. 73; ATASE, k. 4, d. 10, f. 24.

⁹ ATASE, k. 4, d. 11, f. 11, 5 Muharrem 1270 [8 Ekim 1853].

Rus Çarı II. Nikolay'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yapılacak bir sefer için birkaç alternatif planı vardı. Fakat, Rus Çarı planlarını uygulamaya geçirme fırsatı bulamadı. Ruslar diplomasi masasında ellerini güçlendirmek amacıyla 1853 yılında Memleketeyn'i işgal ettiler. Bu nedenle, öncelikli hedefleri Eflak ve Boğdan'ı muhtemel bir Osmanlı saldırısına karşı korumaktı. 1854 baharında, Ruslar taarruza karar verdiğinde, başarılı bir sefer için artık çok geç kalmışlardı. Müttefik ordular Rus ilerlemesine karşı koymaya neredeyse hazırды ve uluslararası konjonktür tamamen Rusya aleyhineydi. Böylelikle, enteresan bir şekilde, Tuna üzerindeki iki hasım devlet savunmayı önceleyen savaş stratejileri benimsemiş oldular.

Büyük Eflak ve Boğdan topraklarını işgal eden Ruslar, muhtemel saldırılara karşı ordunun güvenliğini sağlamakta zorlandı. 1853 sonbaharında, Memleketeyn'deki Rus kuvvetleri, Bulgaristan'daki Osmanlı ordusuyla kıyaslandığında sayı olarak oldukça mütevazıydı. 5. Ordunun bir kısım birlikleri ile 4. Ordu'dan müteşekkil Rus işgal kuvvetleri toplamda yaklaşık 80.000 kişiydi.¹⁰ Bu sayı, Bulgaristan'a yönelik herhangi bir hareket bir tarafa, Memleketeyn'in işgal ve savunması için bile yeterli gözüküyordu. Aslına bakılırsa başlangıçtaki amaç Tuna'nın güneyine inmek değildi. Rusya sadece diplomasi masasını zorlamak için Bâbiâli üzerinde baskı kurmaya çalışıyordu. St. Petersburg diplomatik bir çözüm konusunda iyimser olduğu için, Rus ordusu 1853'ün sonuna kadar Tuna Nehri'ni geçmek için gerekli hazırlıkları bile yapmadı.¹¹

Rus ordusu için en büyük mesele sarih bir hedef ve planın olmamasıydı. Ani bir baskınla İstanbul'u ele geçirmekten, imajı kurtarmak için basit bir diplomatik çözüme kadar pek çok fikir masada yer alıyordu. Bu stratejilerden bazıları I. Nikolay, bazıları ise Prens Paskeviç ve diğer üst düzey askeri yetkililer tarafından kaleme alınmıştı. Ruslar, Balkanlar'da bir halk ayaklanması için de bazı senaryoları tartışmış; fakat Avusturya ile ilişkileri bozmamak için bu düşünceleri

¹⁰ A. N. Petrov, *Voyna Rossii s Turtsiyey. Dunayskaya kampaniya 1853 i 1854 gg.*, St. Petersburg, 1890, cilt I, ss. 185-188.

¹¹ "Zapiski Gorçakova M. D. o Krimskoy voyne, 1857 g.", Gosudarstvennıy Arhiv Rossiyskoy Federatsii [Rusya Federasyonu Devlet Arşivi], Moskova (Bundan sonra GARF), f. 728, op. 1 kısım 2, d. 2518 (Bundan sonra "Zapiski Gorçakova"), I. 69.

uygulamaya geçirmemişti. Bu yüzden, Ruslar bu cephedeki başarısızlıklarını tartışırken Avusturya dostluğunun kendilerine pahalıya mal olduğunu söyleyeceklerdi.¹² Sonuç itibarıyla, savaş sırasındaki Çar'ın emirleri ve ordunun hareketi ancak tereddüt kelimesi ile ifade edilebilirdi.¹³ Bir Rus komutan, Rus askeri hareketini şöyle eleştiriyordu: "1853 kışı ve 1854 yazında askeri hareketimizdeki yavaşlık, askeri kuvvetlerdeki eksiklikten değil, sadece Rus kararsızlığından kaynaklanıyordu. Osmanlılar kendilerini kalelere hapsedtikleri ve artık 10 binden fazla adamımıza karşı kendilerini gösteremeyecekleri sırada Rusların Memleketeyn'de ve Besarabya'nın güneyinde harekete geçmeye hazır yaklaşık 80.000 askeri ve 300 civarında topu vardı."¹⁴

Savaş ilanından sonra hem Osmanlılar hem de Ruslar her hareketlerinde ihtiyatlı davrandılar; çünkü sıklıkla rakiplerini gerçekte olduğundan daha saldırgan algıladılar. Osmanlı kuvvetlerinin Vidin'de toplanmasının ve Kalafat'ın işgalinin amacı savunmayı güçlendirmektir. Fakat Ruslar bölgedeki Osmanlı hazırlıklarını Küçük Eflak'a ve hatta Bükreş'e yönelik bir taarruz düşüncesinin ürünü olarak görüyorlardı. Bu nedenle Ruslar Küçük Eflak'taki birliklerinin sayısını artırmıştı. Bu sefer de, Osmanlı tarafı Rusların Sırbistan ve Karadağ ile temas kurmak için Vidin civarında hazırlık yaptığını düşünmeye başlamıştı. Bu nedenle, her iki tarafın da aslında ihtiyatlı ve savunmaya dönük hamleleri, rakip ordular tarafından saldırı için bir adım olarak değerlendirildi.

1854 yılında Ruslar Tuna Nehri'ni geçmeye karar verdiklerinde, Üçüncü Ordu ile birlikte Beşinci Ordu ve Hassa Ordusu'nun bazı birlikleri savaş alanına nakledildi. Böylece Memleketeyn'deki ve Tuna Nehri'nin sağ kıyısındaki Rus ordusu 150.000 kişiyi aştı. Ruslar yavaş yavaş bir saldırı planını hayata geçirirken, savaş çoktan bir Avrupa savaşına dönüşmüştü. Bu gerçeğin Rus ordusunu kararlı ve hızlı hareket etmeye zorlaması beklenebilirdi, fakat enteresan bir şekilde Rus komutanlığı yavaş ve müteredit hareketini sürdürdü. Osmanlı ordusu ise Fransız ve

¹² Petrov, a.g.e., cilt II, s. 21; "Zapiski Gorçakova", I. 41.

¹³ "Zapiski Gorçakova", I. 108.

¹⁴ N. İ. Uşakov, "Zapiski oçevidtsa o voyne Rossii protivu Turtsii i zapadnih derjav (1853-55)" *Devyatnadsatıy vek: İstoriçeskiy sbornik* içinde, cilt II, P. I. Bartenev (haz.), Moskova, 1872, s. 68.

İngilizlerin savaşa dahil olmasının ardından savaşta yalnızca ikincil bir rol oynayacaktı.

İlk Çatışmalar

3 Temmuz 1853'te Prut Nehri'ni geçen yaklaşık 70 bin kişilik Rus kuvveti, Memleketeyn'in işgalini üç hafta içinde tamamladı.¹⁵ İşgal ordusunun komutanı Mihail Gorçakov, I. Nikolay'a, "Majestelerinin birlikleri Bükreş'te kurtarıcı gibi karşılandılar" diye yazmıştı.¹⁶ Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgali Bâbîâli ve Avrupalı güçler tarafından bir *casus belli* olarak algılanmadı. Memleketeyn'in farklı bir statüsünün olması Tuna Nehri'ni bir sınır olarak ön plana çıkarmıştı. Dolayısıyla, Rusya'nın Tuna Nehri'nin sağ kıyısına geçişi veya Kafkasya sınırlarını aşması, savaşın başlaması anlamına gelecekti. Bu nedenle, her iki taraf da Tuna Nehri'nde seyreden tekelere veya Tuna Nehri üzerindeki karakollara ateş etmekte yetindi. Ne Osmanlılar ne de Ruslar, çatışmaları resmi olarak başlatma sorumluluğunu üzerlerine almak istemedi. Tuna Nehri üzerinde gözcülük yapan Rus askerleri nehri neden geçemediklerini anlayamadılar.¹⁷

İlk çatışma 22 Ekim'i 23'üne bağlayan gece, küçük bir Osmanlı müfrezesinin Tutrakan üzerinden Tuna'yı geçerek Olteniçe'de bir Kazak'ı öldürmesi hadisesi idi.¹⁸ Bazı Mısırlı askerler de bir Kazak karakoluna saldırmak için Boğazköy'ünden Tuna Nehri'nin sol yakasına indi ve birkaç Kazak askerini öldürdü.¹⁹ İlk ciddi karşılaşma ise 23 Ekim'de İsakçı önündeki adaya yerleştirilen bir Osmanlı bataryası ile İsmail'den Kalas'a giden iki vapur (Prut ve Ordinarets) ve sekiz gambottan oluşan Rus hafif filosu arasında meydana geldi. Sabah saat 8'de vapurların İsakçı'ya yaklaşması üzerine Osmanlı bataryası ateş etmeye başladı. Rus kaynaklarına göre Rusların kayıpları önemsizdi. Filo

¹⁵ M. İ. Bogdanoviç, *Vostoçnaya voyna 1853-56 gg.*, 4 cilt, St. Petersburg, 1876, cilt I, s. 99-100.

¹⁶ A. M. Zayonçkovskiy, *Vostoçnaya voyna 1853-1856*, 2 cilt ve 2 ek, St. Petersburg, 1908-1913, cilt II, bölüm 1, s. 93

¹⁷ Petrov, a.g.e., cilt I, s. 131.

¹⁸ A.g.e., s. 129, 131; *Sobraniye Donesenii*, "İzvestiya iz pridunayskih knyajestv", 22 Ekim 1853 [3 Kasım 1853], s. 22. *ATASE*, Mustafa Paşa'dan Ömer Paşa'ya, k. 4, d. 11, f. 26, 19 Muharrem 1270 [22 Ekim 1853]; Sarıbal, s. 683.

¹⁹ *ATASE*, k. 4, d. 11, f. 29.

komutanı Varpahovskiy de dahil olmak üzere toplam 14 asker hayatını kaybetmiş, 60'ı da yaralanmıştı.²⁰ Savaş artık resmen başlamıştı.

Bâbiâli, Rusya'nın Sırbistan ve Karadağ ile temasından ve buradaki Hıristiyan halkı kıskırtmasından korkuyordu. Bu nedenle Ömer Lütfi Paşa, sadece Vidin Kalesi'ne güvenmek istemedi ve askerlerine kalenin önündeki adayı tahkim etmelerini ve nehrin sol yakasındaki Kalafat kasabasını ele geçirmelerini emretti. Savaşın yaklaştığı 15 Ekim'de, Osmanlı birlikleri Vidin önündeki adanın takviyesine başladı. Ertesi gün adaya yerleşen yaklaşık 2.000 asker vardı. Bu arada, Vidin kalesinde Tuna Nehri'nin sol tarafına geçmek için yoğun hazırlıklar yapıldı. 27 Ekim'de Çerkes İsmail Paşa adaya gelerek Osmanlı kuvvetlerini Kalafat'a saldırı için hazırladı. Ertesi gün sabah erkenden İsmail Paşa komutasındaki 10.000 Osmanlı askeri kasabayı ele geçirdi ve tahkim etti. Komşu köylere Osmanlı süvarileri sevk edildi ve Kalafat ile ada arasında bir köprü kuruldu.²¹ Ele geçirilmesinden sadece birkaç hafta sonra Kalafat'ı ziyaret eden İngiliz gazeteci Archibald Paton'a göre, kasaba "modern zamanların en dikkat çekici müstahkem kamplarından biri" haline gelmişti.²² Böylece hem Sırbistan yolunun güvenliği sağlanmış, hem de Küçük Eflak'ın zirai kaynakları düşmana bırakılmamıştı. Zamanla Küçük Eflak'taki Rus kuvvetleri önemli ölçüde artacak ve 1854'ün ilk günlerinde bölgede iki ordu arasında mühim bir muharebe gerçekleşecektir.

Olteniçe Muharebesi, 4 Kasım 1853

Eflak'taki Osmanlı istihbaratı Rusların yakında Kalafat'a saldıracağı bilgisini ulaştırmıştı. Kalafat'a yardım edemeyecek kadar uzakta olduğunu düşünen Ömer Lütfi Paşa, Rus karargahını yanlış yönlendirmek için Olteniçe'ye bir saldırı planı yaptı.²³ Böylece Kalafat'ı tahkim etmek için zaman kazanmış olacaktı. 31 Ekim günü bir tabur asker, yaklaşık iki yüz tüfekli birlik ve dört top küçük teknelerle Tutrakan'ın karşısındaki adaya sevk edildi. Sis nedeniyle düşmandan

²⁰ Rossiyskii Gosudarstvennii Voenno-İstoriçeskiy Arhiv [Rusya Devlet Askeri Tarih Arşivi], Moskova (bundan sonra *RGVIA*), f. 846, op. 16, d. 5461; Petrov, cilt I, ss. 128-130.

²¹ Petrov, a.g.e., cilt I, s. 132; Hüseyin Hüsni, *Saika-i Zafer*, İstanbul, ss. 95-97.

²² Paton, a.g.e., s. 33.

²³ *ATASE*, k. 4, d. 11, f. 55/1; Hüseyin Hüsni, a.g.e., s. 120.

gizlenen bir birlik de Ömer Lütfi Paşa komutasında Tutrakan'da toplandı. Osmanlı kuvvetleri operasyonu Ruslara ifşa etmeme konusunda son derece dikkatliydi. Olteniçe'deki Rus karantina binası, iyi inşa edilmiş taş bir yapıydı. 2 Kasım tarihinde nehrin sağ kıyısından açılan topçu ateşinin de desteğini alan Kütahyalı Hüseyin Bey, iki piyade taburu, üç adet top ve 100 atlı zaptiye ile Rus karantinasını ele geçirdi. Karantina binası güçlendirildi ve buraya yaklaşık 8.000 asker yerleştirildi.²⁴

Mihail Gorçakov, Rusçuk ile Tutrakan arasındaki Osmanlı kuvvetlerinin 40.000 kişiyi bulduğunu düşünüyordu. Rus orduları kumandanı Osmanlı birliklerinin Bükreş'in yakınlarına ulaşmasıyla paniklemiş, Dördüncü Ordu kumandanı General Dannenberg'den Osmanlıları geri püskürtmesini istemişti.²⁵ Bu amaçla Tümgeneral Pavlov komutasındaki Rus kuvvetleri, 4 Kasım 1853 Cuma günü Olteniçe'ye saldırdı. Gün doğumunda başlayan muharebe dört saat sürdü. Nehrin sağ yakasından ve adadan güçlü Osmanlı topçu ateşine rağmen Ruslar üç kez hücum ettiler; fakat sonunda pes ederek geri çekildiler.

Bu muharebe ile ilgili Osmanlı ve Rus raporları birbirinden farklı bilgiler ihtiva etmektedir. Ömer Lütfi Paşa'ya göre, Rus kayıpları bin ölü ve 2 bin yaralı iken, Osmanlı kayıpları sadece 106 kişiden ibaretti.²⁶ Aslına bakılırsa Rus kayıpları 5'i subay olmak üzere 236 ölü ve 39'u subay olmak üzere 734 yaralıdan oluşuyordu.²⁷ Ömer Lütfi Paşa, Osmanlı topçu ateşini Rusların ölü ve yaralılarını taşımasına izin vermek için durdurduğunu belirtmişti. Rus kaynakları ise Osmanlı cephanesinin tükenmesi ile topçu ateşinin kesildiğini söylüyordu. Ruslar neredeyse

²⁴ Ömer Lütfi Paşa'nın Olteniçe'nin ele geçirilmesi hakkındaki raporu dönemin pek çok kitabında İngilizce olarak yer almıştır. Dodd, a.g.e., ss. 37-38; Colonel Chesney, *The Russo-Turkish Campaign of 1828 and 1829 with a View of the Present State of Affairs in the East*, New York, 1854, ss. 254-256; *The Annual Register or a View of the History and Politics of the Year 1853*, Londra, 1854, s. 299; Tutrakan'da savaşan birliklere hitaben yazdığı metinde Ömer Lütfi Paşa Rus kayıplarını 1500 ölü ve 3000 yaralı olarak vermektedir. Sarıbal, a.g.e., s. 685.

²⁵ "Zapiski Gorchakova", I. 60.

²⁶ Petrov, a.g.e., cilt I, s. 145; Dodd, s. 38; ATASE, k. 4, d. 11, f. 51/1, 16 Safer 1270 [18 Kasım 1853]; Hüseyin Hüsnü Rus kayıplarını 4800 olarak vermektedir. *Saika-i Zafer*, a.g.e., ss. 120-134.

²⁷ Bogdanoviç, a.g.e., cilt I, s. 136.

Osmanlı siperlerine kadar ilerlemelerine rağmen General Dannenberg, Rus kuvvetlerine geri çekilme emrini vermişti. Rus komutan, saldırı başarılı olsa bile, Osmanlı'nın güçlü topçu ateşi altında bu pozisyonun elde tutulamayacağını iddia etmişti. Rus tarihçi Petrov'a göre, geri çekilme emri Rus kuvvetlerinin tam düşmanı yeneceği zaman gelmişti.²⁸ Savaşa katılan Osmanlı subayları kısa süre içinde terfi ettiler. Elinden yaralanan ve sonradan Parmaksız lakabıyla anılacak Kütahyalı Hüseyin Bey miralay rütbesini almıştı.

Olteniçe Muharebesi sonrası Osmanlı birliklerinin Bükreş'e saldırabileceği ihtimaline binaen Gorçakov, İbrail ve Besarabya'daki Rus kuvvetlerini Büyük Eflak'a getirmişti.²⁹ Ancak Ömer Lütfi Paşa, hedefin çoktan başarıldığını düşünerek, 12 Kasım'da Osmanlı birliklerini nehrin sol yakasına çekti. Osmanlılar Olteniçe karantinasını ve Argeş Nehri üzerindeki köprüyü ateşe verdi. Tutrakan önündeki ada da 16 Kasım'da boşaltıldı ve ertesi gün Ömer Lütfi Paşa Şumnu'ya dönmek üzere bölgeden ayrıldı.³⁰ Ömer Lütfi Paşa'ya göre Kalafat güçlendirilmişti ve Olteniçe'deki kuvvetler güçlü bir Rus saldırısına karşı savunma yapacak durumda değildi. Paton'un Olteniçe Muharebesi hakkındaki yorumları muhtemelen Ömer Lütfi Paşa ile yaptığı bir sohbetle dayanmaktaydı: "... bu hareket ile Ömer Paşa'nın planı, Kalafat'taki İsmail Paşa'ya yardım etmekti: gerçek hücumun yapılacağı nokta konusunda Rusların dikkatini dağıtmak ve kafalarını karıştırmak, aynı zamanda kendi birliklerine güven aşılacak istemişti. Hepsinde de tam anlamıyla başarılı oldu."³¹

Gorçakov, Olteniçe Muharebesi'nin Rusların Kalafat'tan uzaklaşması için gerçekleştirilen taktik bir girişim olduğuna inanmıyordu. Gorçakov'a göre Ömer Lütfi Paşa sadece kendi reklamını yapıyor, yakınındaki yabancı gazeteciler de bu amaca hizmet ediyordu. Ruslar, Osmanlı birliklerinin geri çekilmesini, 4 Kasım'daki Rus saldırısının başarısı ile irtibatlandırmışlardı. Ruslara göre Osmanlılar Bükreş'e yönelik bir taarruzun zorluğunu anlamıştı. Dolayısıyla Osmanlı birliklerinin Olteniçe'den ayrılması, Büyük Eflak'taki Rus askeri gücünün tanınması

²⁸ Petrov, a.g.e., cilt I, s. 144.

²⁹ A.g.e., s. 147.

³⁰ Captain G[odfrey] Rhodes, *A Personal Narrative of a Tour of Military Inspection in Various Parts of European Turkey*, Londra, 1854, s. 113.

³¹ Paton, a.g.e., s. 82.

anlamına gelmekteydi.³² “Bu geri çekilme, 23 Ekim [4 Kasım] muharebesinin onlar [Osmanlılar] üzerindeki etkisinin bir işaretiydi”.³³

Olteniçe Muharebesi’nden sonra Osmanlı kuvvetlerinin Bükreş’e doğru ilerlemesine ilişkin haberler Avrupa şehirlerinde dolaşmaya başladı. Pek çok kişi Osmanlı ordusunun asıl hedefinin Eflak başkenti olduğunu düşünmekteydi. Örneğin, Kırım Harbi üzerine ilk kitaplardan birinin yazarı Dodd, Osmanlı ordusunun Rusları Olteniçe’den Bükreş’e kadar takip etmesini sadece şiddetli yağmurların engellediğini iddia etmişti.³⁴ Açıkçası, aynı muharebe savaşın tarafları ve muhtelif gözlemciler tarafından farklı şekillerde ele alınmıştı. Savaş sırasında cepheden gelen raporların tek amacı hükümeti ve halkı bilgilendirmek değildi. Komutanlar kendi hatalarının üstünü örtüyor ve başarılarını abartılı bir şekilde tasvir ediyorlardı.

Kasım ve Aralık aylarında Tuna’da birkaç küçük çatışma daha meydana geldi. Bunların bazıları Yergöğü ve Rusçuk önündeki adalar çevresinde, bazıları Küçük Eflak’ta ve diğerleri Aşağı Tuna’da, özellikle Bindo Adası ve çevresindeydi. Bir sonraki önemli muharebe 6 Ocak 1854 tarihinde Küçük Eflak’ta Kalafat’a çok da uzak olmayan Çatana isimli bir köyde gerçekleşecekti.

Vidin ve Kalafat’taki güçlü Osmanlı varlığı, Küçük Eflak üzerinden bir saldırı ihtimali anlamına geldiği için Rusları rahatsız etmekteydi.³⁵ Ömer Lütfi Paşa bir raporunda kasabanın savunma kapasitesini ayrıntılı bir biçimde ele almıştı. Rapora göre, burada 5.600 kişilik tüfekli birlik, yedi süvari bölüğü, yaklaşık 400 atlı zaptiye, 500 başıbozuk ile 28 top bulunuyordu. Gerekirse nehri geçmek için Vidin’de hazır bekleyen altı tabur piyade, üç batarya top ve bir süvari alayı vardı. Ayrıca, yakın zamanda yaklaşık 1000 başıbozuk askeri daha Kalafat’a gönderilecekti. Kalafat’ın ancak 50.000 kişilik bir kuvvet tarafından ele geçirilebileceğini

³² “Zapiski Gorçakova”, I. 61-62; Petrov, a.g.e., cilt I, s. 149.

³³ *Sbornik izvestiyi*, a.g.e., s. 27.

³⁴ Dodd, a.g.e., s. 38.

³⁵ A.g.e., ss. 153-154.

iddia eden Ömer Lütfi Paşa, böyle bir Rus saldırısının gerçekleşmesini istediğini ifade etmişti.³⁶

Çatana Muharebesi, 6 Ocak 1854

Yeni yılın ilk günlerinde Osmanlı istihbaratı Rusların Kalafat'a saldıracağını bildirmişti. Bu istihbarata göre Bükreş'ten gelen 25.000 asker, Karayova'da 10.000 kişilik bir kuvvetle birleşmiş ve Kalafat'ın komşu köylerine girmişti.³⁷ Bölgeye Liprandi komutasındaki 12. tümenin gelmesiyle Rus askeri artmakla birlikte, yeni ulaşan kuvvetler Osmanlıların düşündüğünden daha azdı. Küçük Eflak'taki komuta da el değiştirmiş ve bölge Graf Anrep-Elmpt'e emanet edilmişti. Ahmed Paşa'ya göre, Küçük Eflak'taki güçlü bir Rus varlığı, Osmanlı birliklerine saldırmasa bile onları yerel halktan tecrit edebilirdi. Rus kayıtları ise bölge hakkında farklı bir resim çizmekteydi. Rusların hedefi, Osmanlıları Kalafat'tan sürmek değil isyana meyilli yerel nüfusa karşı önlem almaktı.³⁸ Aralık ayında, Salçıya ve Kuşmir gibi birkaç köyde, Rus askeri yönetimine karşı ayaklanma çıktı. Rus ordusu bölgeye ek kuvvetler göndererek yerel halkı kontrol altına almak istemişti. Gorçakov hatıralarında Kalafat'ı ele geçirme niyetinin olmadığını, sadece Küçük Eflak'taki Osmanlı faaliyetlerini engellemek istediğini yazmaktadır. Gorçakov'a göre Kalafat'ı ele geçirmek zordu, onu elde tutmak ise daha zordu.³⁹

31 Aralık'ta Osmanlı kuvvetleri, Çatana'daki Rus mevzilerine saldırmış; fakat kısa süre içinde geri çekilmişti. Bu saldırı muhtemelen düşmanın gücünü test etme girişimiydi. Gerçek saldırı, 6 Ocak 1854'te Rus Noel'inde gerçekleştirilecekti. Plan, üç grup halinde birkaç köye koordineli bir saldırı idi. Ancak keşif faaliyetleri, Rusların öngörülenden daha güçlü olduğunu gösterince Osmanlı birlikleri sadece Çatana'yı hedef almıştı.⁴⁰

³⁶ "... doğrusu Rusyalunun bu gelişini bayağı arzu ederiz." ATASE, k. 4, d. 12, f. 13, 11 Rebiulevvel 1270 [12 Aralık 1853]; Bakınız, ATASE, Ahmed Paşa'dan Ömer Lütfi Paşa'ya, k. 46, d. 1, f. 1/2, 14 Rebiulevvel 1270 [15 Aralık 1853].

³⁷ ATASE, k. 5, d. 14, f. 12

³⁸ Petrov, a.g.e., cilt I, ss. 157-159.

³⁹ "Zapiski Gorçakova", I. 66.

⁴⁰ ATASE, k. 5, d. 14, f. 13, 8 Rebiulahir 1270 [8 Ocak 1854]

Ruslar hazırlıksız yakalanmıştı; çünkü kışın sert koşullarında böylesine bir Osmanlı saldırısı nadirdi.⁴¹ Taarruz eden Osmanlı ordusu on üç tabur piyade, üç süvari alayı, 300 atlı zaptiye ve 28 toptan müteşekkildi. Osmanlılar, Maglavit ve Gunya'daki bazı güçlerini yedek olarak ayırmış ve 6 Ocak 1854'te Çatana'ya ulaşmıştı. Petrov'un iddia ettiği gibi, Rus kuvvetleri Osmanlılardan on kat küçük değildi; fakat Çatana'daki sayısal üstünlüğün Osmanlılardaydı.⁴² Çerkes İsmail Paşa altı piyade taburu, yedi tüfek bölüğü, iki süvari alayı, 300 atlı zaptiye ve on iki topla Aleksandr Baumgarten komutasındaki üç tabur asker tarafından korunan Rus mevziine saldırdı. Ahmed Paşa, gelebilecek bir yardımı engellemek için beş tabur piyade, bir süvari alayı ve on top ile köyün dışında bekledi. İsmail Paşa'nın yaralanmasının ardından komutayı Mustafa Tevfik Paşa üstlendi. Altı saatlik muharebeden sonra, Tümgeneral Belgard ve Tümgeneral Jigmont olay yerine dokuz tabur piyade, bir tabur tüfekli birlik, iki süvari alayı ve on altı topla ulaştı. Ahmed Paşa, bu Rus kuvvetinin köye girmesini engelledi ve bir buçuk saatlik bir muharebenin ardından onları geri çekilmeye zorladı. Petrov'a göre, bu yeni kuvvetler yalnızca Baumgarten'in birliklerini kurtarmayı amaçlıyordu ve geri çekildiklerinde hedeflerine zaten ulaşmışlardı. Çatana Muharebesi'nden sonra Osmanlı birlikleri Kalafat'a döndü.

Cepheden gelen Osmanlı raporları Rus kayıplarını binlerle ifade etmekteydi. Operasyonun komutanı Ahmed Paşa, 2.500'den fazla Rus askerinin öldürüldüğünü, yaralıların sayısının bunun yaklaşık iki katı olması gerektiğini iddia ediyordu.⁴³ Birkaç gün sonra, rakamlardan daha emin bir şekilde, 4.000 Rus askerinin öldürüldüğünü ve yaklaşık bu kadarının da yaralandığını ifade etmekteydi. Çatana'daki Rus komutan Baumgarten'in ağır yaralandığı ve sonradan hayatını kaybettiği de yine Ahmed Paşa'nın raporunda yer almaktaydı.⁴⁴ Gerçekte ise Baumgarten sadece hafif yaralanmıştı. Rus kaynaklarına göre, 22'si subay olmak üzere 835 asker hayatını kaybetmiş ve 32'si subay olmak üzere 1.190 asker yaralanmıştı. Ruslar Osmanlı kayıplarını ise yaklaşık 3.000 kişi olarak tahmin ediyordu.⁴⁵ Rakip orduların düşman zayıflıklarına ilişkin

⁴¹ Petrov, a.g.e., cilt I, s. 162.

⁴² A.g.e., s. 176.

⁴³ ATASE, k. 5, d. 14, f. 13, 8 Rebiulahir 1270 [8 Ocak 1854].

⁴⁴ ATASE, k. 5, d. 14, f. 20, 13 Rebiulahir 1270 [13 Ocak 1854].

⁴⁵ Petrov, cilt I, a.g.e., s. 175.

tahminleri abartılı olma eğilimindeydi. Bu elbette komutanların başarılarını ön plana çıkarma ya da başarısızlıklarını gizleme çabalarının bir parçasıydı. Resmi rakamlar çelişkili ve güvenilmez olsa da, Çatana Muharebesi şüphesiz Kırım Savaşı'nın en kanlı karşılaşmalarından biriydi. Daha önemlisi Osmanlı askerinin Rus birliklerine karşı başarılı şekilde hücum ettiği ve açık alan muharebesi verdiği nadir örneklerden birisini teşkil ediyordu. Diğer taraftan bu muharebe dahi savunma amacı taşımaktaydı. Sonuçta, Osmanlı ordusunun Rusları kovalamak ya da geniş alanları tutmak gibi hedeflere sahip olmadığı görülmektedir.

Silistre Müdafaası, Mayıs-Haziran 1854

Savaşın ilk aşamasında bir diplomatik çözüm için bekleyen Memleketeyn'deki Rus ordusu savunma stratejisi benimsemişti. Rus güçlerinin Tuna'yı geçmesi, sadece Osmanlı İmparatorluğu ile değil, İngiltere ve Fransa ile de bir savaşa sebep olabilirdi. Dolayısıyla, daha agresif bir harekât planı için Rusların en azından Avusturya ve Prusya'nın desteğine ihtiyacı vardı. Ancak Sinop Muharebesi ardından, Rusya'ya karşı bir Avrupa hareketi artık kesinleştiğinde, Osmanlı ve Rusya arasındaki krizin diplomasi masasında çözülme ihtimali de ortadan kalktı. Bu noktada Rus Çarı I. Nikolay, Alman güçlerinin desteğini alamamasına rağmen ordusuna İngiliz ve Fransız kuvvetleri savaş sahnesine ulaşmadan mümkün olduğunca ilerleme emrini verdi. Rus ilerleyişinin gelecekteki barış görüşmelerinde kendisini daha güçlü kılacağını düşünen I. Nikolay komutanlarına göre başarıya daha fazla inanıyordu. Diğer taraftan, Çar'ın bütün emir ve teşviklerine rağmen, Rus birlikleri Tuna Cephesi'nde yavaş hareket etmeye devam etti.

Savaşın yakında bitmeyeceğinin anlaşılmasıyla Balkanlara takviye Rus birlikleri gönderildi. Rusların bölgedeki askeri gücü 500'den fazla top ile birlikte 150.000 kişiye ulaştı. Harekat planına göre, Rus kuvvetleri Silistre'nin karşı kıyısında toplanacaktı. Buna göre, ana gövde Tuna'yı Kalaraş'tan geçerek Dobruca üzerinden gelen birliklerle Silistre önlerinde birleşecekti. 1854'te Rusların ilk hedefi, daha önce 1810 ve 1829'da ele geçirdikleri Silistre kalesiydi. Ancak, stratejinin geri kalanı belirsizdi ve savaşın seyrine göre şekillenecekti. Kuşkusuz, Silistre kalesini elde tutmak, Rus ordusunun Bulgaristan'da faaliyet göstermesi için bir zorunluluktur. Silistre, ileri operasyonlar için bir üs ve geri bağlantı

noktası olarak görev yapacaktı. Böyle bir dayanak olmadan, nehrin sağ yakasında ilerlemek mümkün değildi.

Rus Çarı, 5 Mart 1854 tarihinde çok güvendiği Knyaz İvan Paskeviç'i Tuna'daki ordunun başkomutanı olarak atadı. Etkileyici bir askeri kariyere sahip olmasına rağmen, Rus ilerleyişi konusunda oldukça kötümser olan Paskeviç işgal ordusu kumandanı olarak iyi bir seçim değildi. Rus kumandan hareket hattının çok geniş olduğu kanısındaydı. Rus ordusunun arkasını ve sağını tehdit eden iki tehlikenin altını çiziyordu: Karpatlardaki Avusturya kuvvetleri ve Kalafat'taki Osmanlı birlikleri. Osmanlı topraklarına yaklaşan İngiliz ve Fransız orduları, Osmanlı Balkanlarında başarılı bir seferi engelleyen bir başka sorunu teşkil ediyordu. Rus ordusuna yönelik bu tehditler, Rus kumandanı tam bir kararsızlık içinde bırakıyordu. Çar, mektuplarında Paskeviç'i nazik bir şekilde hızlı hareket etmesi için teşvik etmeye çalışıyor, Silistre'nin ele geçirilmesi konusunda hiçbir şüphesi olmadığını ifade ediyordu. Ancak kısa zaman içinde isteksiz ve evhamlı Paskeviç önce yaralandığını bahane ederek cepheyi terk edecek, sonrasında ise Çar'ı kuşatmayı kaldırmaya ikna edecekti.

Ruslar, 23 Mart 1854'te Tuna Nehri'ni üç kol halinde geçtiler; fakat Silistre kalesinin kuşatılması Mayıs ayının ortasını buldu. 1854'ün ilk aylarında Rus kuvvetleri nehrin sağ kıyısına geçiş planlarını uygulamaya koydu. Geçiş, daha önceki savaşlarda olduğu gibi Dobruca üzerinden gerçekleştirildi. General Lüders öncelikle Bindo adasını işgal etti. Tuna Nehri'ni geçen Rus birlikleri kısa zaman içinde Osmanlı birliklerini Dobruca bölgesindeki müstahkem mevzilerinden sürdüler. Mustafa Paşa Varna'ya doğru çekildi. Ruslar yavaş hareket etmekle birlikte, büyük bir orduyu nehrin sağ kıyısına başarıyla geçirdiler. Silistre'nin bu orduya karşı uzun süre dayanması mümkün değildi. Bu nedenle, bütün gözlemciler Silistre'nin düşüşünün kaçınılmaz olduğunu ifade ediyorlardı; tartışmanın konusu kalenin ne kadar süre direnebileceğiydi.

Silistre Kalesi, Meclis-i Tophane-i Amire reisi Musa Hulusi Paşa'nın uhdesindeydi.⁴⁶ Tuna Nehri üzerindeki savunma çalışmalarının büyük oranda onun gözetiminde 1853 yazında başladı.⁴⁷ Prusyalı Friedrich

⁴⁶ ATASE, k. 6, d. 18, f. 8, 27 Ramazan 1269 [23 Haziran 1853]; Paton, a.g.e., s. 85.

⁴⁷ ATASE, k. 6, d. 18, f. 32, 13 Şevval 1269 [20 Temmuz 1853].

Grach Paşa, Musa Hulusi Paşa'nın sağ koluydu. Bu nedenle Silistre kuşatması, iki Alman mühendis arasındaki bir mücadele olarak da tasvir edilebilir: Grach Pasha ve kuşatma faaliyetlerinden sorumlu Rus komutan General Karl A. Schilder. Schilder, kalenin düşüşü konusunda epey iyimserdi. Rus subayı Menkov hatıralarında, “[General Schilder] herkese kalenin yakında düşeceğine söz vermişti” demektedir.⁴⁸

Silistre önlerindeki Rus ordusu 77 tabur, 68 süvari bölüğü, 2700 Kazak ve 266 toptan müteşekkildi. Kuşatmanın sonlarında, bu kuvvet 90.000 kişiye ulaşmıştı. General Schilder'e göre Silistre'deki düzenli birlikler 7-8 bin askerden ibaretti.⁴⁹ Rus tarihçi Petrov da önemli bir kısmı başıbozuk olan Osmanlı kuvvetlerinin 12.000'den fazla olmadığını yazmaktadır.⁵⁰ Silistre Kalesi hakkında Rus gözlemleri genel itibariyle doğruydu. Memlekeyn'in işgalinin başlangıcında, Silistre'de sadece altı piyade taburu vardı. Musa Hulusi Paşa bu askeri yeterli bulmuş, sadece bir miktar süvari ve topçu istemişti.⁵¹ Silistre'deki Osmanlı kuvvetleri zamanla arttı. Ömer Lütfi Paşa, Osmanlı kuvvetlerini on tabur piyade, bir istihkam alayı, iki tüfek bölüğü, üç yüz atlı zaptiye ve dört süvari bölüğünden oluştuğunu ifade ederken, kaledeki taburların eksiklerini tamamlamak için iki tabur asker ve 800 başıbozuk süvari daha gönderildiğini söylemişti. Ayrıca, kale önünde keşif faaliyetlerinde bulunmak ve düşmanı rahatsız etmek için Giridizâde Mehmed Paşa komutasındaki yaklaşık 10.000 başıbozuk askeri ile Mehmed Sadık Paşa (Michal Czajkowski) idaresindeki Osmanlı Kazakları da buraya gönderildi. Başka bir raporunda Ömer Lütfi Paşa, kalede yeterli miktarda erzak ile birlikte 15.000 piyade ve 3.000 süvari olduğunu ifade ediyordu. Serdar-ı Ekrem'e göre kaleyi savunmak için yeterli kuvvet vardı.⁵² Ömer Lütfi Paşa, 19 Mayıs 1854'te müttefiklerini Osmanlı ordusunun durumu hakkında bilgilendirirken şu sayıları vermişti: Silistre'de 18 bin, Şumnu'da 45 bin, Varna'da 26 bin, Tuna'daki diğer garnizonlarda 15 bin olmak üzere toplam 104 bin asker.⁵³

⁴⁸ *Zapiski Menkova*, a.g.e., cilt I, s. 215.

⁴⁹ Petrov, a.g.e., cilt II, s. 134.

⁵⁰ A.g.e., s. 139.

⁵¹ *ATASE*, k. 8, d. 3, f. 13/1,

⁵² *BOA İ.DH.*, 299/18911.

⁵³ Bogdanoviç, a.g.e., cilt II, *Prilojeniya*, s. 65-66, dipnot 32.

Ruslar öncelikle kalenin önündeki adaları, Çıplak Ada ve Hopa'yı, kontrol altına alarak buraya bataryalar yerleştirdiler. Aynı gün, Osmanlı ve Rus kuvvetleri arasında ilk çatışmalar meydana geldi. Ertesi gün kuşatma için hazırlık çalışmaları yapıldı. Ruslar keşif faaliyetleri yürütürken, Osmanlı birlikleri Arap Tabya'dan Rus hatlarına hücum etti. Kuşatma sırasında düşmanın hendek ve lağım faaliyetlerine engel olmak için bu tür saldırılar düzenli olarak tekrarlandı (20 ve 25 Mayıs; 3, 10, 14 ve 15 Haziran).

Ruslar Silistre kalesini düşürmeye hazırlanırken, müttefik kuvvetler birliklerini Gelibolu ve İstanbul'da yoğunlaştırmıştı. Böyle bir noktada, I. Nikolay, askerlerinin mümkün olduğu kadar hızlı ilerlemesini ve Avrupalı güçleri kendisi adına onurlu bir barışa zorlamasını istiyordu. Ancak Rus güçleri yavaş hareket etmeye devam ettiler. Yavaşlığın nedenini anlayamayan Rus Çarı daha hızlı hareket etmesi için Mareşal Paskeviç'e mektup yollamaya devam etti. Bütün Rus komutanlar Paskeviç kadar karamsar değildi. Nisan 1854'te Lüders, Rusya Savaş Bakanı'na Rus ordusunun Silistre'ye ilerlemesiyle birlikte korkan Osmanlı birliklerinin kaleyi teslim edeceğini yazmıştı.⁵⁴ Zaten savaş öncesinde, Eylül 1853'te General Lüders, Silistre'nin 14 günde ele geçirilebileceğini iddia etmişti.⁵⁵

Silistre Kalesi 1829'da General Diebitsch tarafından ele geçirildiğinde kuşatma çalışmalarında yer alan Schilder, 17 Mayıs 1854 yılında bu sefer kuşatma operasyonlarının başındaki kişiydi. Schilder kalenin güçlü ve zayıf noktalarının farkındaydı. Silistre küçük bir kale olmasına rağmen, dış tabyalar onu öylesine geniş bir alana yerleştirmişti ki, kuşatma operasyonları ancak büyük bir ordu ile gerçekleştirilebilirdi. Ne var ki, 1854 yılındaki kuşatma tam bir ablukaya dönüşmedi ve kale kuşatma boyunca dışarıdan yardım alabildi. 2 Haziran tarihinde kaleye mühimmat ve erzak ulaştırılmıştı. 12 Haziran'da ise Behram Paşa (General Cannon) destek kuvvet ile Silistre'ye ulaşmayı başarmıştı.⁵⁶ Behram Paşa'nın kuvveti, 4 tabur piyade, 1 avcı taburu, 400 Arap süvari ve 6 sahra topundan oluşuyordu.⁵⁷

⁵⁴ *RGVIA*, f. 846, op. 16, d. 5443, l. 61.

⁵⁵ *RGVIA*, f. 846, op. 16, d. 5447, l. 1-2.

⁵⁶ *Cassell's Illustrated History of England 1820-1861*, Londra, 1864, cilt IV, s. 173.

⁵⁷ *Silistre Muharasası*, a.g.e., s. 87; Petrov, a.g.e., cilt II, ss. 160, 168-169.

Savunma, öncelikle kaleyi çevreleyen çeşitli tabyalara dayanıyordu. 1853 yazında kendini savunacak durumda olmayan Silistre Kalesi kuşatmanın başlamasına kadar geçen zamanda hazırlıklarını tamamlamıştı.⁵⁸ 1829'da güneyden Rus saldırısı sonucu düşen kale, bu yönde Mecidiye, Arap ve Yılanlı tabyaları ile güçlendirilmişti. Kuşatmanın başlangıcında ilk savunma hattı olan Arap Tabyası'nda Miralay Mustafa Bey komutasında 3 Mısır taburu ve 6 top bulunuyordu. Zamanla Arnavut ve Anadolu başıbozukları ile birlikte yaklaşık 3.000 kişiye ulaşan bu kuvvet yukarıda bahsedilen "Olteniçe kahramanı" Mirliya Kütahyalı Hüseyin Paşa tarafından komuta edilecekti.⁵⁹

Kuşatma öncesinde Musa Hulusi Paşa, dış tahkimatları göz önünde bulundurarak kendinden emin bir şekilde "Ruslar istedikleri zaman gelebilir, Prusya bilimi sayesinde onlar için hazırız" demişti.⁶⁰ Ancak kuşatma sırasında, tüm mektuplarında, kalenin uzun süre dayanamayacağını ve dışarıdan yardımın gerekliliğinin altını çizdi. 21 Mayıs'ta Rusların 60.000 kişiye ulaştığını ve sayılarının sürekli arttığını söylüyordu. Silistre, Şumnu'daki ordudan yardım almadan böylesine büyük bir güce karşı direnemezdi. Bu kuşatmanın önceki kuşatmalardan daha endişe verici olduğunun altını çizen Musa Hulusi Paşa, Rus kuşatma operasyonlarını engellemek için yaklaşık 25.000 - 30.000 kişilik bir kuvvet istedi. Ertesi gün yardımın gerekliliğini tekrarladı. Ömer Lütfi Paşa ise cevabında müttefik güçlerin yardımına ihtiyacı olduğunu belirterek, Giridizâde Mehmed Paşa komutasındaki kuvvetlerin düşmanı rahatsız etmeye yeterli olduğunu söyledi. 28 Mayıs'ta Ömer Lütfi Paşa, Rusların istihkam işlerini engellemek için kaleden süvarilerin gönderilmesini tavsiye etti ve kalenin müttefik ordular gelene kadar dayanması gerektiğini ifade etti. Ömer Lütfi Paşa'ya göre Fransız ve İngiliz kuvvetleri 20 gün içinde Osmanlı savunmasına yardım etmek için hazır olacaktı.⁶¹

General Schilder, savunmanın en zayıf tarafının kalenin doğu tarafı olduğunu düşünüyordu. Menkov, General Schilder'in kuşatma

⁵⁸ ATASE, k. 6, d. 18, f. 7/7; ATASE, k. 6, d. 18, f. 7/3, 21 Ramazan 1269 [28 Haziran 1853].

⁵⁹ Namık Kemal, *Silistre Muhasarası: Kalede Bulunan Gazilerden Yüzbaşı Ahmed Nafiz'in Hatıraları*, hazırlayan ve transkribe eden Hakkı Tarık Us, İstanbul, 1946, s. 32.

⁶⁰ Aktaran Paton, a.g.e., s. 85.

⁶¹ BOA İ.MMS., 1/30, 20 Şaban - 2 Ramazan 1270 [18 - 29 Mayıs 1854].

çalışmalarını sert bir şekilde eleştirmektedir. Menkov'a göre kuşatma çalışmalarının hiçbir mantığı yoktur.⁶² Ömer Lütfi Paşa'nın Silistre'ye yardım için geleceğini düşünen Paskeviç, ordusunun büyük bir bölümünü müstahkem bir kampta tutarak kale kuşatmasına dahil etmedi. Ayrıca Schilder'in tavsiyesine uymak yerine Arap Tabya'ya saldırmaya karar verdi. Muharebeler öncelikle Arap Tabya ve Yılanlı Tabya çevresinde meydana geldi.

Rusların ağır bombardımanı 16 Mayıs'ta başladı. Zaman zaman keşif birlikleriyle çatışmalar da meydana geliyordu. Kuşatma ordusunun ilk taarruzu 29 Mayıs tarihinde gerçekleşti. Ruslar Arap Tabya'yı ele geçirmeye çalışmıştı. Bu kanlı karşılaşmada hücumu kumanda eden Korgeneral Selvan da dahil olmak üzere Ruslar yaklaşık 1000 askerini kaybetti. 3 Haziran'da Rus birlikleri Mecidiye Tabyası ile Aflotar ve Kalopetri köyleri arasındaki bölgeye hareket etti. Arap Tabya savunması 3 Haziran ve 9 Haziran'da tekrar zorlandı, fakat tüm çabalar nafileydi. Bir İngiliz tarihçinin çok haklı bir şekilde belirttiği üzere "Silistre kuşatması Arap Tabya kuşatmasıydı."⁶³

Ömer Lütfi Paşa, Silistre'nin yakında düşmeyeceğini iddia ederek hem Musa Paşa'yı hem de Osmanlı hükümetini sakinleştirmeye çalışıyordu. Diğer taraftan, müttefik kumandanlara daha kötümser bir tablo çiziyordu. Silistre'nin uzun süre dayanamayacağını söyleyerek İngiltere ve Fransa'nın yardımını hızlandırmaya gayret ediyordu. Bu arada Silistre bombardımanı gündelik bir işe dönüşmüştü.⁶⁴ Musa Hulusi Paşa, 2 Haziran'da Rusların ağır topçu ateşi neticesinde hayatını kaybetmiş, yerine Mehmed Rifat Paşa gelmişti. Diğer taraftan General Schilder de 13 Haziran'da lağımaları kontrol ederken hayatını kaybetti. Bu sırada General Paskeviç de yaralandığını bahane ederek kuşatma bölgesinden ayrıldı.

⁶² *Zapiski Menkova*, a.g.e, cilt I, s. 164.

⁶³ Edward Henry Nolan, *The Illustrated History of the Present War against Russia*, Londra, 1857, s. 221.

⁶⁴ Silistre Kuşatması hakkında İngiliz Yüzbaşı J. A. Butler'ın günlüğüne müracaat edilebilir. Günlüğün İngilizce orijinali için bakınız, N. A. Woods, *The Past Campaign: The Sketch of the War in the East*, cilt I, Londra, 1855, ss. 90-135. Butler'ın günlüğü Türkçe'ye de çevrilmiştir. Ferik Ahmed Muhtar Paşa, *Kırım Harbi'nde Silistre Müdafaası: 1853-54 Seferi*, Gültekin Yıldız ve Fatih Tetik (haz.), İstanbul, 2014, ss. 102-130.

18 Haziran günü Knyaz Bebutov'un Kalipetri'de konuşlanmasıyla kale ile Şumnu arasındaki bağlantı kopmuştu. General Gorçakov'un komutasındaki kuşatma, Paskeviç'in geri çekilme emrini verdiği 20 Haziran 1854'e kadar devam etti.⁶⁵ Avusturya birliklerinin Rus ordusunun sağ kanadında yarattığı tehlike ve Osmanlı-İngiliz ve Fransız birliklerinin yardıma gelme ihtimali sebebiyle, Rus Çarı 13 Haziran'da Paskeviç'in istekleri doğrultusunda kuşatmanın kaldırılması emrini verdi. Bu emre paralel olarak, Paskeviç, 18 Haziran'da, kuşatmanın kaldırılmasını isteyen mektubunu Yaş'dan Gorçakov'a gönderdi. Paskeviç niyetini açık etmekte bir beis görmemişti: mektubunda "dileğimiz gerçekleşti" demektedir.⁶⁶ Aslına bakılırsa Rus Çarı kesin bir dille kuşatmanın kaldırılmasını emretmemiş, "Bu mektup geldiğinde kale henüz düşmemişse veya ne zaman düşebileceği belli değilse kuşatmayı kaldırın" demişti.

Rus tarihçilere göre, başarılı bir saldırı gerçekleştirilebildiği anda hatalı bir şekilde kuşatmayı kaldırmaktan sorumlu olan kişi Paskeviç'ten başkası değildi.⁶⁷ Çünkü aynı gün, 20-21 Haziran'da, kısmen Rus mayınları tarafından tahrip edilen Arap Tabya'ya umut verici bir saldırı planlanmıştı. Şiddetli yağmur nedeniyle taarruz bir gün ertelenmişti. 22 Haziran tarihinde Ruslar, tüm bataryalardan ateş açtı. Haziran ayının 23'ünde güneş doğduğunda Osmanlı birlikleri şaşkınlık içerisindeydi. Düşman ordusunun büyük kısmı çoktan Tuna'nın diğer yakasına geçmiş ve Kalaraş civarında kamp kurmuştu. İki gün içinde Rus kuvvetleri tamamen nehrin sol yakasındaydı. 26 Haziran'da duba köprüleri tamamen kaldırıldı.⁶⁸ Silistre savunmasının başarısı ve Rus ordusunun geri çekilmesi Avrupalı gözlemcileri hayrete düşürmüştü.

Kuşatma sona ermiş ve Rus ordusu için artık geri çekilme vakti gelmişti. Rus kaynaklarına göre, kuşatmanın maliyeti yaklaşık 400 ölü ile 1.800 yaralıydı.⁶⁹ Ömer Lütfi Paşa, Fransız komutan Saint-Arnoud'a,

⁶⁵ N. K. Schilder, *O soçineniy A. N. Petrova. Voyna Rossii s Turtsiyey. Dunayskaya kampaniya 1853-54 gg.*, St. Petersburg, 1894, s. 16-17.

⁶⁶ Mektuplar Menkov'un hatıralarına dipnot olarak eklenmiştir. Bakınız, *Zapiski Menkova*, a.g.e., cilt I, ss. 169-170.

⁶⁷ Zayonçkovskiy, *Vostochnaya voyna 1853-1856 gg.*, cilt II, bölüm II, s. 1006.

⁶⁸ *Zapiski Menkova*, a.g.e., cilt I, s. 174.

⁶⁹ Petrov, a.g.e., cilt II, s. 181.

Silistre kayıplarının 1.500 ölü ve yaralıdan ibaret olduğunu söylemişti.⁷⁰ Rus ordusu Silistre'nin dış tabyalarında sadece askerlerini değil, prestijini de kaybetmişti. Napolyon'u yenilgiye uğratarak Paris'e giren, Macar ve Polonya isyanlarını bastıran ve Avrupa'nın jandarması rolünü oynayan Rusya'nın askeri ve lojistik açıdan pek çok eksiğinin olduğu hem Tuna Cephesi'nde hem de Kırım'daki mücadelede sarih bir şekilde görülecekti.

1854'te Rus ordusu 1828'deki hatasını tekrarlamıştı ve Silistre'nin Şumnu garnizonu ile bağlantısını kesmemişti. Kuşatmanın etkisizliği nedeniyle kaleye takviye gönderilebilmesine rağmen, Osmanlı ordusu da kuşatmanın kaldırılması için hiçbir şey yapmadı. Kuşatmanın devamı halinde, diğer birçok örnekte olduğu gibi, kale muhtemelen Rusların eline düşecekti. Silistre'nin kaderinin Kars'tan farkı, Avrupalı devletlerin tutumu nedeniyle kendini güvende hissetmeyen kuşatma ordusunun geri çekilmesiydi.

Böylelikle Rus kuvvetlerinin sadece Bulgaristan'daki ilerleyişi durdurulmamıştı, artık Rus ordusu Memleketeyn'den de çekilmeye başlamıştı. Artık muhtemel bir Osmanlı taarruzu tartışılmaya başlanmıştı.

Yergöğü Muharebesi, 7 Temmuz 1854

Tuna Cephesi'nin bu son muharebesi Rusçuk ve Yergöğü arasındaki Kama ve Mokanoğlu (Makan) adalarında gerçekleşmiştir. 1854 Haziranı'nın sonlarında Yergöğü'ndeki birliklerin komutanı General Soymonov, Rusçuk'taki Osmanlı birliklerinde artış olduğunu gözlemlemişti. Lom Nehri ağzındaki Osmanlı gemilerinin artması Yergöğü'ne bir Osmanlı saldırısı ihtimaline işaret ediyordu. 4 Temmuz günü Gorçakov, muhtemel bir saldırıya karşı bataryaları organize etmek için Hrulyov'u Yergöğü'ne gönderdi. Ancak Yergöğü ve çevresindeki kuvvetlerden sorumlu General Dannenberg, Hrulyov'un aynı gün Yergöğü'ne geçmesine izin vermedi. Ertesi gün ise artık topçuları yerleştirmek için çok geç kalınmıştı; çünkü Osmanlı birlikleri Mokanoğlu Adası'na çıkmışlar ve burayı tahkim etmişlerdi.⁷¹

⁷⁰Zayonçkovskiy, *Vostochnaya voyna 1853-1856 gg.*, cilt II, bölüm II, s. 1007.

⁷¹ *Zapiski Menkova*, a.g.e., cilt I, s. 177

Ruslar, Ömer Lütfi Paşa'nın bir saldırı için Rusçuk'ta 30.000'den fazla askeri bir araya getirdiğini iddia ediyorlardı.⁷² Aslında saldırıyı planlayan Osmanlı Serdar-ı Ekremi değildi. Saldırı, Hasan Hakkı Paşa'nın emir ve inisiyatifiyle gerçekleşmişti. Bu sırada Rusçuk'da taarruzu destekleyen birçok İngiliz askeri de bulunuyordu: istihkam erleri Anderson ve Swann, teğmenler Meynell, Hinde, Arnold, Burke ve Ballard; Yüzbaşı Bent; Albay Ogilvy; General Cannon (Behram Paşa).⁷³ Dobruca kumandanı iken İsmail Kalesi'ne saldırı planları yapan Hasan Hakkı Paşa'yı Ömer Lütfi Paşa engellemişti.⁷⁴ Rusçuk'ta ise görünen o ki Ömer Lütfi Paşa'ya danışmamış, kendi inisiyatifiyle Mokanoğlu adasındaki Rus birliklerine saldırmıştı.

7 Temmuz 1854'te Mokanoğlu adasında Osmanlı ve Rus birlikleri arasında saatler süren bir çatışma oldu. Sonrasında Ruslar Yergöğü'ne çekildi. Osmanlılar da Ruslardan kalan silah ve cephaneyi alarak Rusçuk'a döndüler. Rusların kayıpları 342 ölü ile birlikte 600'den fazla yaralıydı.⁷⁵ Ruslara göre, düşman güçleri girişimlerinde başarısız olduğu gibi, bu taarruz Osmanlılara ölü ve yaralı toplamda altı bin kişiye mal olmuştu. Osmanlı raporları düşmanın zayıflığı hakkında altı-yedi bini bulan rakamlar telaffuz etmekteydi.⁷⁶

Netice itibariyle Mokanoğlu Adası'ndaki muharebeyi bir başarı olarak gören Osmanlılar Rus birliklerinin geri çekilmesi sonrası Yergöğü'nü işgal ettiler.⁷⁷ Sonucu belirsiz olan Yergöğü Muharebesi Osmanlı ordusu için mühim bir kazanç sağlamamıştı.⁷⁸ Sadece geri çekilmekte olan Rusları bir süreliğine rahatsız etmişti. Yergöğü, bu cephedeki son önemli karşılaşmaydı. Sonucu ne olursa olsun Osmanlı ordusu Ruslara karşı taarruz etme cesaretini göstermiş; fakat geri çekilen düşmanı takip ederek yıpratmayı ise başaramamıştı.

Sonuç

⁷² Petrov, a.g.e., cilt II, s. 210.

⁷³ James Henry Skene, *With Lord Stratford in the Crimean War*, Londra, 1883, ss. 88-89.

⁷⁴ Sarıbal, a.g.e., s. 686.

⁷⁵ Bogdanoviç, a.g.e., cilt II, s. 112.

⁷⁶ ATASE, k. 4, d. 10, f. 24 ve 24a; ATASE, k. 46, d. 1, f. 32 ve 32/1

⁷⁷ ATASE, k. 46, d. 1, f. 32 ve 32-1, 16 Şevval 1270 [12 Temmuz 1854].

⁷⁸ Pyotr Alabin, *Çetire voyını. Pohodniye zapiski v 1849, 1853, 1854-56 i 1877-78 godah*, bölüm II *Vostochnaya voyna 1853-1854 gg.*, Moskova, 1892, s. 85.

Rus tarihçiliği Rus ordusunun Tuna'daki başarısızlığını iki nedene bağlar. Bunlardan en önemlisi Avusturya'nın Rusya aleyhinde hareket etmesidir. Diğer ise Rus komutanların evham ve kararsızlığıdır. Açıkçası Rus anlatısında Osmanlı başarısının yeri yoktur. Yukarıdaki bahsi geçen Olteniçe Muharebesi ve Silistre Kuşatması'ndaki başarısızlıklarda Rus kumandanların seçim ve kararları eleştirilir. Ruslar tam başarılı bir hücum gerçekleştirecekken bunun kötü bir kararla gerçekleşmediği vurgulanır.

1853 yılında Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı artışı ve eksisiyle bir harp planı vardı. Bu plan büyük oranda daha önceki Osmanlı-Rus harpleriyle benzerlik arz etmekteydi. Askerler muhtelif kalelere dağıtılarak Tuna Nehri ve Balkan geçitleri korunmaya, Rus ordularının Sırbistan ile irtibatı engellenmeye çalışılmıştı. Böylece Rus ordusunun Balkanlardaki hızlı ilerleyişinin ve muhtemel bir isyanın önüne geçilmek istenmişti. Diğer taraftan Osmanlı Devleti savaş öncesi lojistik faaliyetlerin, taarruz ve ricatın nasıl yapılacağını ayrıntılarıyla tartışan bir harp stratejisi ortaya koymamıştı. Sanki ayrıntıların tespiti savaşın doğal akışına bırakılmış gibidir. Orduların ihtiyaç halinde birleşeceği ifade edilmekle birlikte bunun nasıl gerçekleştirileceği belirsizdir. Orduyu küçük parçalara ayırarak müstahkem mevkiileri savunmak 19. yüzyılın modern savaşlarına uygun bir strateji değildi. Artık açık alanda hızlı hareket eden, inisiyatif alan, kalabalık fakat hantal olmayan ordular vardı. Ruslar, Yedi Yıl Savaşları ve Napolyon Savaşları'nda askeri strateji ve taktik anlamında kendilerini geliştirme fırsatı bulmuştu. Osmanlı ordusu reform tartışmaları içerisinde modern savaşın becerilerini öğrenmede geç kalmıştı.

Osmanlı ordusu savaşı kendi topraklarında kabul ediyordu fakat coğrafyayı kendi avantajına kullanacak derecede topoğrafyayı bildiği de söylenemezdi. Harp hatıra ve gözlemlerinin kayda geçirilip paylaşılmaması savaş tecrübesinin yeni nesillere yeterince aktarılamadığını göstermektedir. En önemlisi ordunun yedeğinin olmaması dolayısıyla başarısızlığın telafisi olmayacağı düşüncesi Osmanlı kumandanlarını cesur kararlar almaktan alıkoymaktaydı. 1853-54 Tuna Seferi'nde de Osmanlı ordusunun Bükreş'e yürümek ve Memleketeyn'i Ruslardan kurtarmak gibi büyük hedefleri yoktu. Serasker Paşa, savaşın başında Ömer Lütfi Paşa'yı her hareketinde

dikkatli olması konusunda uyarmış ve Ömer Lütfi Paşa'ya İstanbul'u koruyacak başka ordunun olmadığı hatırlatılmıştı.⁷⁹ İstanbul'un güvenliği öncelikliydi; bu nedenle, başkentten savunmasına zarar verebilecek herhangi bir stratejiden uzak durulmalıydı. Dolayısıyla, Osmanlı ordusunun bütün hareketi savunma amacı taşımaktaydı. Kalafat'ın ele geçirilmesi, Sırlar ve Rus ordusu arasında muhtemel bir bağın önüne geçmeyi amaçlamıştı. Olteniçe'nin ele geçirilmesi ile Kalafat'taki hazırlıkların sonuçlandırılması için Rus ordusunu yanlış tarafa yönlendirmek istenmişti. Bu nedenle, Osmanlı askeri operasyonları, Rusya'nın Memleketeyn'den çekilmesini teşvik etmeyi amaçlayan aktif bir savunma olarak anlaşılmalıdır. Silistre kuşatması sırasında dahi Ömer Lütfi Paşa büyük bir meydan muharebesi riskini almadı ve müttefik orduların gelişini bekledi.

Kırım Savaşı'nda zafer, Sivastopol'ün ele geçirilmesi ile geldiği için Tuna Cephesi'ndeki gelişmeler kısa süre sonra önemini kaybetti. Bununla birlikte, savaş 1853 sonbaharı ve 1854 baharında henüz bir Osmanlı-Rus savaşı iken, Balkanlar'daki Osmanlı kuvvetleri dikkat çekici bir performans göstermişti. Osmanlı ordusunun düşmanı durdurmak için sadece kale savunmasına bel bağlamaması dikkat çekiciydi. Ömer Lütfi Paşa, Rus-Osmanlı karşılaşmalarında nadir görülen enerjik bir savaş taktiği uygulamıştı. Osmanlı ordusu Batılı güçlerin muhtemel desteğine güvendiği için daha rahat hareket etmişti. Rusların taarruz etme konusundaki tereddütleri de Ömer Lütfi Paşa'ya lojistik hazırlık için yeterli zamanı tanımıştı. Daha kararlı bir Rus gücüne karşı Osmanlı ordusunun performansının ne olacağı açık olmamakla birlikte Osmanlı Tuna ordusu, Rusları durdurma potansiyeline sahip olduğunu göstermişti.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Ankara, Kırım Savaşı Koleksiyonu (ATASE).

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul (BOA), İ.MMS, İ.DH., A. VKN. 1/19.

⁷⁹ ATASE, k. 4, d. 11, f. 29/1; ATASE, k. 46, d. 1, f. 16, 21 Recep 1270 [19 Nisan 1854].

Gosudarstvenniy Arhiv Rossiyskoy Federatsii [Rusya Federasyonu Devlet Arşivi], Moskova (GARF), fond 728.

Rossiyskiy Gosudarstvenniy Voenno-Istoriçeskiy Arhiv [Rusya Devlet Askeri Tarih Arşivi], Moskova (RGVIA), fond 846.

Kitap ve Makaleler

Alabin, P., *Çetire voynı. Pohodniye zapiski v 1849, 1853, 1854-56 i 1877-78 godah*, bölüm II *Vostoçnaya voyna 1853-1854 gg.*, Moskova, 1892.

Bogdanoviç, M. İ., *Vostoçnaya voyna 1853-56 gg.*, 4 cilt, St. Petersburg, 1876.

Cassell's Illustrated History of England 1820-1861, Londra, 1864, cilt IV.

Colonel Chesney, *The Russo-Turkish Campaign of 1828 and 1829 with a view of the Present State of Affairs in the East*, New York, 1854.

Dodd, George, *Pictorial History of the Russian War 1854-5-6*, Edinburgh ve Londra, 1856.

Ferik Ahmed Muhtar Paşa, *Kırım Harbi'nde Silistre Müdafaası: 1853-54 Seferi*, Gültekin Yıldız ve Fatih Tetik (haz.), İstanbul, 2014

Hüseyin Hüsnü, *Saika-i Zafer*, İstanbul.

Namık Kemal, *Silistre Muharasası: Kalede Bulunan Gazilerden Yüzbaşı Ahmed Nafiz'in Hatıraları*, hazırlayan ve transkribe eden Hakkı Tarık Us, İstanbul, 1946.

Nolan, Edward Henry, *The Illustrated History of the Present War against Russia*, Londra, 1857.

Paton, Archibald A., *The Bulgarian, the Turk and the German*, Londra, 1855.

Petrov, A. N., *Voyna Rossii s Turtsiyey. Dunayskaya kampaniya 1853 i 1854 gg.*, 2 cilt, St. Petersburg, 1890.

Reid, James J., *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse 1839-1878*, Stuttgart, 2000.

Rhodes, Captain G[odfrey], *A Personal Narrative of a Tour of Military Inspection in Various Parts of European Turkey*, Londra, 1854.

Sarıbal, İsmet, "Menemenli Tefrik Mustafa Paşa'nın Kırım Harbi Tuna Cephesi Harp Hatıraları", *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4/2 (2019), ss. 676-699.

Sbornik izvestiy, otnosyaşçihnya do nastoyaşçey voynı, haz. Nikolay Putilov, 33 cilt, St. Petersburg, 1855-1859.

Schilder, N. K., *O soçineniy A. N. Petrova. Voyna Rossii s Turtsiyey. Dunayskaya kampaniya 1853-54 gg.*, St Petersburg, 1894.

Skene, James Henry, *With Lord Stratford in the Crimean War*, Londra, 1883.

Sobraniye donesenii o voennih deystviyah i diplomaticheskikh bumag i aktov, otnosyaşçihsiya do voynı 1853, 1854, 1855 i 1856 godov, St. Petersburg, 1858.

Sobraniye soçinenii Egora Petroviça Kovalevskogo. Voyna s Turtsiyey i razriv c zapadnimi derjavami v 1853 i 1854 godah, cilt II, St. Petersburg, 1871.

The Annual Register or a View of the History and Politics of the Year 1853, Londra, 1854.

Uşakov, N. İ., “Zapiski oçevidtsa o voyne Rossii protivu Turtsii i zapadnih derjav (1853-55)”, *Devyatnadsatıy vek: İstoriçeskiy sbornik* içinde, cilt II, haz. P. İ. Bartenev, Moskova, 1872.

Woods, N. A., *The Past Campaign: The Sketch of the War in the East*, cilt I, Londra, 1855.

Yıldız, Gültekin, “Kara Kuvvetleri”, *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918* içinde, haz. Gültekin Yıldız, İstanbul, 2013.

Zayonçkovskiy, A. M., *Vostoçnaya voyna 1853-1856*, 2 cilt ve 2 ek, St. Petersburg, 1908-1913.